

Siem van den Hoonaard

Pionier in de metaalplastiek

Colofon

ISBN: 978 94 6365 208 7

1e druk 2020

© 2020, Frans van Duijn

Exemplaren zijn te bestellen via de boekhandel
of rechtstreeks bij de uitgeverij:

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Vorkant omslag: Siem van den Hoonaard, Clown, 1931

Omslagfoto: Fotografie Erik en Petra Hesmerg

Vormgeving binnenwerk: Evelien Veenstra

Vormgeving omslag: Charlotte Lokin

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Siem van den Hoonaard

Pionier in de metaalplastiek

Frans van Duijn

Inhoudsopgave

Voorwoord	7
Inleiding	9
Een ijzervreter	13
Geloof en voetbal	16
Lelijk Rotterdam	21
Anders	24
Kunstedelsmid	29
Maskers	35
De Rattenvanger van Hilleegersberg	39
Bizarre beking	48
Speciale liefde	51
Kunstkoortsig brein	57
Siem en Julio Gonzalez	62
Driessen Cacao	66
De Oase en R 33	71
Mens en maker	76
Geboorte van Venus en Vechter	84
Crisis	94
Noordwijk aan Zee	97
‘Siem Oonaard’	103
Gezonde kunst	109
Pan in Parijs	112
El Greco	116
‘Opmerkelijk artist’	120
Nobel en soepel	127
Poolstar	131
Brenger van het nieuwe	138
Oorlog	143

Moedig werk van ‘een vroege vogel’	146
Bibliografie	153
Noten	161
Fotoverantwoording	165
Dankbetuiging	167

Voorwoord

Dit boek bestaat voor een groot deel uit een compilatie van teksten en foto's, die zijn geselecteerd uit de bronnen in de bibliografie. Dank ben ik vooral verschuldigd aan mijn grootvader Frans van den Hoonard (1904-1979), de jongere broer van de kunstenaar. Hij heeft diens nalatenschap uiterst zorgvuldig beheerd, waarvan ik optimaal heb kunnen profiteren bij het schrijven van deze biografie.

Frans van Duijn, Haarlem 2020

Inleiding

Een dode beeldhouwer levendschrijven kan helaas niet, wel kan ik via de pen zijn veelal in museumdepots begraven kunstwerken opnieuw onder de aandacht brengen en dat is precies wat dit boek beoogt. Gaat het ook om eerherstel voor een miskend kunstenaar? Geenszins, want Siem van den Hoonard (1900-1938) is niet miskend. In zijn gloriëtijd werd hij door de gezaghebbende critici in ons land geroemd om zijn ‘avontuurzucht’, ‘experimenteerdrijf’ en ‘meesterwerken’. Al die meesterwerken zijn verkocht aan particulieren of grote musea en Van den Hoonard exposeerde tot in Parijs en Brussel, wat hem in 1937 zelfs een internationale prijs opleverde. Nee, het gaat niet om eerherstel, het gaat om het recht van kunstminnaars om de werken van deze Rotterdammer met eigen ogen te kunnen zien, op zaal, zoals dat in de museumwereld heet.

Van den Hoonard was de eerste Nederlander die zijn plastieken opbouwde uit aan elkaar geklonken en gesoldeerde metalen platen en draden. Ook was hij ‘eenig in ons land’ wat betreft zijn koperen maskers, zoals het weekblad *Groot Rotterdam* trots meldde. Uiteraard riep deze pionier ook weerstand op. De kunstcriticus van *De Telegraaf*, Cornelis Veth, wilde hem zelfs ‘wees gewoon’ toeroepen en veel andere ‘gewone’ mensen vonden Siem van den Hoonard maar een merkwaardig kunstenaar.

In 1931 begon Van den Hoonard met wat hij ‘koperplastiek’ noemde in zijn werkplaats te Hillegersberg, toen nog een zelfstandig dorp boven de rook van Rotterdam. Daar was hij als edelsmid tevens druk doende om de barrière tussen kunst en nijverheid te slechten, want ook zijn sieraden

en gebruiksvoorwerpen zijn kunstig en hebben soms ‘een bizarre bekoring’, zoals kunstcriticus W. Jos de Gruyter treffend stelde. Een hoogtepunt in dit genre was zijn als spiegel functionerende hangklok.

Als tekenaar was Van den Hoonard eveneens begaafd. Eigenlijk heeft hij vanaf zijn prilste jeugd tot zijn vroegtijdige dood getekend. Zijn broer Frans schreef in 1959 in een terugblik op het leven van de kunstenaar: ‘Siems schetsboeken brengen ons het nauwst met zijn leven in aanraking. Siem was geen man van het woord, ook niet van de pen maar van de tekenstift. Een klein formaat schetsboek droeg hij altijd bij zich en in dit schetsboek ontlaadde hij zich.’ In veel tekeningen schemert reeds de stilering door van zijn beeldhouwkunst, werken als Geboorte van Venus, Clown en Vechter, het kolossale beeld uit 1936 waarmee hij kunstgeschiedenis schreef. Na aanraking of bij een stevige windvlaag maakt deze Vechter boksbewegingen; niet eerder kwam in ons land zo’n zware plastic in beweging en dan ook nog eens op zo’n grappige manier!

Siem van den Hoonard werd beheerst door een enorme scheppingsdrift, alsof hij voorvoelde niet oud te zullen worden. Voor hem was zijn werk zijn leven en het ging hem niet om geld of roem. Hij werd gedreven door de liefde voor zijn vak, de eer van het werk en het verspreiden van humor en schoonheid, vooral dat laatste. Op 37-jarige leeftijd, op het punt van een internationale doorbraak, overleed deze voorloper aan een longziekte, een droeve afsluiting van een leven én een missie die als zeer onvoltooid voelen. Toch is er nog altijd zijn ijzersterke oeuvre, waardoor Siem van den Hoonard ook in 2020 blijft leven. Hij zit in het metaal van zijn plasticen en maskers en we mogen ons gelukkig prijzen dat ze bestaan, omdat ze de wereld mooier maken. Nu is het

zaak om deze scheppingen in het volle daglicht te stellen, zodat Van den Hoonaard opnieuw kan worden ontdekt en zoveel mogelijk mensen kan vermaken en raken.

Een ijzervreter

In 1867 begon de 13-jarige Gerrit van den Hoonard als loopjochie bij de ijzerwinkel van de gebroeders Kramer in Rotterdam. De orders werden nog op een leetje geschreven en hij bracht lang verdwenen zaken als haaihaken en snuifraspen naar de klanten. Na vierenzestig jaren trouwe dienst, zonder een werkdag te missen, ging deze 'ijzerwarenbediende' in 1931 met pensioen en kreeg hij een koninklijke onderscheiding én een afscheidsinterview in het *Vakblad voor den handel in ijzerwaren*. In dit vraaggesprek portretteert de journalist van dienst hem als volgt: '... als hij een enkelen keer eens verkouden was, ging hij uren achtereen hout hakken om daarna beter te zijn; verwondingen behandelde hij met groene zeep of kolengruis (...) den man die van ijzer en staal is en daarom zeker het ijzerwarenvak koos, waarin zijn bijzondere constitutie gedijde.' Gerrit zelf vertelt over de lange werkdagen van zeven uur 's ochtends tot tien uur 's avonds, met tweemaal een half uur voor schafttijden. 'Alhoewel de werkdag om tien uur 's avonds eindigde,' meldt hij, 'ging er toch niemand weg, voordat de patroon daartoe het sein gegeven had.' Na werktijd moest het personeel ook nog eens pakjes naar klanten brengen. Gerrit memoreert hoe hij ooit een pakje bij een adres in Kralingen moest afgeven, terwijl hijzelf in Hillegersberg woonde. 'Daar ging ik ook zoo'n beetje langs, ziet u! (...) Maar toch ging alles zonder mopperen.' In 1896 trouwde deze ijzervreter op 42-jarige leeftijd met Geertruida Maria van Yperen, 27 lentes jong en eveneens afkomstig uit Hillegersberg. Zij stamde uit een artistiek milieu en komt kort ter sprake in bovengenoemd

interview, omdat ze ‘dikwijls ten einde raad’ was, ‘omdat Gerrit ’s winters liefst in zijn traditioneel jacquet zonder winterjas de deur uit wilde lopen.’ Een winkelbediende in jacquet was in die dagen overigens niets ongewoons, juist mannen uit de lagere middenklasse imiteerden graag ‘heren’ om te laten zien dat ze niet van de straat waren, wat zeggen wil, dat ze niet in een fabriek of haven werkten. Het stel kreeg drie zoons, respectievelijk Gerrit junior, Simon (Siem) en Frans.

1. De broers Van den Hoonaard met Siem in het midden

Kort voor de geboorte van Siem op 11 oktober 1900 verhuisde het gezin van het schilderachtige Hillegersberg naar de Benthuizerstraat in het 'Oude Noorden' van de Maasstad, waarmee Siem een geboren Rotterdammer werd. Op bijgaande foto staan de drie broers Van den Hoonard afgebeeld, de twee jongste gehuld in matrozenpak. Het is verleidelijk om in het middelste jongetje reeds de kunstenaar te zien. Trots en uitdagend kijkt Siem in de camera, uitstralend dat hij een belangrijk spoor in de wereld gaat achterlaten.

Geloof en voetbal

Het gezin Van den Hoonaard hing het Remonstrantse geloof aan, een protestants-christelijke stroming die vanouds bekendstaat om haar ‘geestelijke souplesse’, zoals het op de website van de Remonstranten wordt genoemd. God laat zich volgens hen niet vangen in woorden, kerken of belijdenissen. Ook is de mens niet gepredestineerd tot heil of verdoemenis, tot hemel of hel. Het is juist de bedoeling om mensen ‘in voorzichtigheid en liefde de weg te wijzen en voor te lichten’. De familie ging meestal ter kerke in de tussen 1895 en 1897 gebouwde Remonstrantse Kerk (de huidige Arminiuskerk) aan de rand van de stad, grenzend aan het toen nog onbebouwde land van Hoboken. Heel wat keren moet Siem met z’n ouders en broers door de hoofdingang zijn gegaan, waarboven de volgende tekst is uitgebeiteld: ‘Eenheid in ’t nodige, vrijheid in ’t onzekere, in alles de liefde’.

Naast geloof speelde muziek een belangrijke rol in het gezin. Zo was Siem virtuoos op de viool en Frans speelde behoorlijk cello. En dan was er nog de sport. Tijdens hun jeugdjaren was er in ons land een enorme opbloei van met name het voetbal. Volgens sportreporters van die tijd was het ‘sinds 1880 afgelopen met de verslapping en versuffing van onze natie’. (1) Zowel Siem als Frans schopten tegen het ‘bruine monster’ bij voetbalclub Jupiter en blijkens een overgeleverde voetbalker deden ze dat met succes. Beiden waren fan van Sparta, de club aan de Prinsenlaan die tussen 1908 en 1913 maar liefst vier keer kampioen van Nederland werd.

Gerrit junior en Frans deden het goed op school, maar Siem was wat dat betreft een dissonant. Hij zorgde voor woelingen binnen het gezin door slechte schoolprestaties. Broer Frans

schrijft in zijn terugblik: ‘De schooljaren oefenden zware druk uit op Siem. Alleen met het vak tekenen stak hij met kop en schouders boven medescholieren uit, maar met het overige bleef hij ver beneden de maat. Een zorg voor de ouders, een wanhoop voor de onderwijzers.’ Siem had last van dyslexie, maar waarschijnlijk was hij ook niet bestand tegen de sleur van het schoolleven, werd hij gek van de frikkerige onderwijzers en het rijtjes stampen, terwijl hij zich als *kunstgevoelige* geroepen voelde om naar beste kunnen zoveel mogelijk te tekenen. Want waar de meeste twaalfjarigen het tekenen verruilen voor taal, ging Siem juist op volle kracht door. Hij blééf tekenen en schilderen en wilde dolgraag een creatieve opleiding volgen, sterker nog, hij wilde de schilderkunst tot de kern van zijn leven maken. Siem voelde ‘het’ in zich. Van zijn jeugdwerk is helaas maar weinig overgebleven. Gelukkig is er deze aquarel, een nabootsing van een Ansichtkaart van het ‘Bergsche verlaat’ in Hilleegersberg, een kleine sluis nabij de Bergse Plas.

2. Een aquarel door de jonge Siem

Het is niet moeilijk te achterhalen waar Siems kunstzinnige *drive* vandaan kwam. Zijn moeder stamde zoals gezegd uit een artistieke familie. Ze had drie broers die waren opgeleid aan de Rotterdamse kunstacademie, voluit ‘de Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen’. Een van dat drietal, Gé van Yperen, was een succesvol kunstschilder wiens werk in huize Van den Hoonard aan de muur hing. Voor Siem was ‘oom Gé’ een inspiratiebron. Zijn jongensdroom was om ook schilder te worden, om een opleiding te volgen aan diezelfde academie, maar zijn vader zag meer toekomst in ‘nuttig’ dan in ‘mooi’ tekenen. Er waren immers al genoeg werkloze of sappelende kunstenaars in de stad. ‘Het verlangen kunstschilder te worden’, schrijft broer Frans, ‘kon worden waargemaakt, mits dit zou gaan via de ambachtsschool en dan als decoratieschilder. *Er bleef geen keus.*’ Op nevenstaand familiekiekje is een verbitterde Siem te zien, direct achter hem de vader, almachtig, bepalend wat goed was voor zijn zoon.

Het is niet te gewaagd om te veronderstellen dat het hommeles was in huize Van den Hoonard. Siem wilde geen muren en plafonds verven en reclameborden schilderen. Hij wilde zélf creëren, kunstenaar worden, maar vaders wil was wet en zo moest de 16-jarige Siem, hartstochtelijk tekenaar en violist, toelatingsexamen voor de ambachtsschool doen. Wanhopig blééf Siem naar alternatieven zoeken en zodoende kreeg hij contact met een Rotterdamse edelsmid, die hem waarachtig voor zijn vak wist te winnen. Gerrit senior ging akkoord met deze beroepskeuze en nog in datzelfde jaar, 1917, kwam Siem als leerling in dienst bij het edelsmidbedrijf van Jacob Vos & Zonen.

3. *Het gezin Van den Hoonaard met linksvoor een gekwelde Siem*

Met een aantal andere leerlingen leerde Siem er het vak van een ‘meester’, onder wiens toezicht opdrachten naar ontwerp werden uitgevoerd. De verdiensten waren laag: één gulden per week in het eerste jaar, twee gulden per week in het tweede jaar, en zo verder. In het vijfde jaar kon de titel ‘knecht’ worden behaald en had een selectie plaats. Degenen die mochten blijven, kregen een salarisverhoging tot een wekelijkse zestien gulden. (2)

Opvallende samenloop van omstandigheden is dat in Siems eerste leerjaar, op 1 september 1917, de volgende advertentie in onder meer *De Maasbode* was te lezen:

DE MAASBODE van ZATERDAG 1 SEPTEMBER 1917	
<p style="text-align: center;">L. A. DE SONNAVILLE-SMILF geven kennis van de geboorte van hun zoon 5615 7</p> <p style="text-align: center;">PIET. Maasbotmel St Augustus 1917.</p> <hr/> <p style="text-align: center;">J. 4</p> <p>Heden overleed te Schiedamschen na voorlezen te zijn van de heilige H.H. Sacramenten, onze heerlijke Tante, Moj. de Wed. J. A. EGBERTS, gek. Straathei,</p>	<p>Den 4den September herdenken wij den dag dat de Heer G. VAN DEN HOONAARD, gedurende 50 jaren bij onze firma werkzaam is. Gaarne brengen wij hulde aan zijn ijver en bekwaamheid. Gebroeders KRAMER.</p> <p style="text-align: center;">9788 20</p> <p>PLAATSELIJK COMITÉ VOOR DE : KATHOLIEKE SOCIALE ACTIE :</p> <p>VREDES-MEETING uitgeschreven door het Centraal Bureau voor de Katholieke Sociale Actie in Nederland,</p> <p>Serdang Tabak Maatschappij Aan houders van de aandelen in bovengenoemde vennootschap, die tijdig hun wensch tot omwisseling hebben kenbaar gemaakt, wordt</p>

Zeven dagen later volgde in enkele lokale kranten een dankbetuiging van de jubilaris.

DANKBETUIGING.

Hiermede betuig ik mijn oprechten dank aan mijn geachten patroon den **Weld. Heer E. L. Kramer** firma Gebr. Kramer IJzerhandel Hoogstraat 293 en diens gezin, voor de talrijke bewijzen van waardeering mij betoond bij gelegenheid van mijn 50-jarig jubileum waardoor de dag van 4 September voor mij en mijn gezin een onvergetelijke is geworden, ook voor de aangename verrassing mij gebracht door eene serenade.

G. v. D. HOONAARD,
R'dam 8 September 1917. 10.079 17